

نشست ها و همایش ها

بهره‌گیری از رایانه
و فضای مجازی Web
در پژوهش‌های متن‌شناسی

۲۶
نشست از سلسله نشست‌های
مرکز پژوهشی میراث‌کتب

با ذکر نمونه پژوهش روی جهانگشای جوینی با معرفی سایت Blake

این سفر علمی دانست. وی در پایان در خصوص موضوع چاپ مثنون، توجه به محتوا را بر اساس علوم جدید، ضروری دانست تا کاربردهای امروزی آن نیز آشکار شود.

در ادامه آقای جمشید کیانفر که ریاست جلسه را به عهده داشت، این نشست را آخرین نشست سال سوم از مجموعه نشست‌های مرکز دانست و وعده اولین نشست از سال چهارم را در شهریور ماه آینده داد. وی در ادامه کارنامک (رزومه) دکتر سیما داد را برای حضار قرائت کرد و افزود: وی در حال حاضر مشغول تحقیق و بررسی در حوزه نظریه‌های متن پژوهی در غرب و ایران می‌باشد.

سیس دکتر سیما داد سخنان خود را با تکیه بر محدودیتهای علمی در فضای واقعی که چاپ ایجاد می‌کند، آغاز و توجه حضار را به استفاده از امکانات فضای مجازی رایانه در متن پژوهی جلب کرد. وی مهمترین قابلیت کار با رایانه و در فضای مجازی را اجرای هایپر تکست و هایپرمدیا دانست. وی با استناد به رویکرد جرم مک‌گان، هایپر تکست را ابزاری دانست که می‌تواند پژوهش‌های ثبت شده در کاغذ (کودکس) را به قابلیت‌های بالانری برساند، و اضافه کرد که چگونگی آن بستگی به اقتضای متن و هدف مصحح در تولید آن ویرایش خاص دارد. او در ادامه استفاده از رایانه و فضای مجازی را از سه منظر مورد

چهل و ششمین نشست از سلسله نشست‌های متن پژوهی مرکز پژوهشی میراث مکتوب با عنوان بهره‌گیری از فضای مجازی و رایانه در متن پژوهی با بررسی نسخه‌های الکترونیکی کتابخانه ویلیام بلیک و تاریخ جهانگشای جوینی و ... با سخنرانی خانم دکتر سیما داد روز دوشنبه ۲۳ مرداد در محل مرکز برگزار شد. این نشست به موضوعی بسیار تازه و جذاب اختصاص داشت و پیوندی بود میان نسخ خطی کهن و امکانات دنیای مدرن امروز.

پیش از بیانات تنها سخنران این نشست، آقای ایرانی - رئیس مرکز - گزارشی از نتایج حضور خود در سه سمینار لندن، آکسفورد و کمبریج را دادند. وی مرکز پژوهشی میراث مکتوب را از جمله دو ناشر ایرانی دانست که در ششمین سمینار بین‌المللی دوسالانه مطالعات ایرانی در لندن حضور داشت. وی افزود در این سفر کتابهای مرکز در میان ناشران غربی و ایران شناسان با استقبال بسیار خوبی مواجه شد. وی همچنین از مذاکره جهت نمایندگی انتشارات آی بی توریس برای توزیع کتابهای مرکز در اروپا و آمریکا و به عضویت درآمدن مرکز پژوهشی میراث مکتوب در انجمن بین‌المللی نسخه‌های خطی اسلامی در کمبریج خبر داد. او مقدمات فهرست نویسی نسخه‌های خطی کتابخانه‌ای در آکسفورد را نیز از دیگر فوائد

دکتر سیماداد

صفحه‌آرایی و املاي کلمات را شامل می‌شود. به زعم وی این جنبه‌های فیزیکی در مورد نسخه‌های خطی با عنوان کلی کدیولوژی یا نسخه‌شناسی و در مورد نسخه‌های چاپی کتابشناسی یا بیبلیوگرافی نامیده می‌شود.

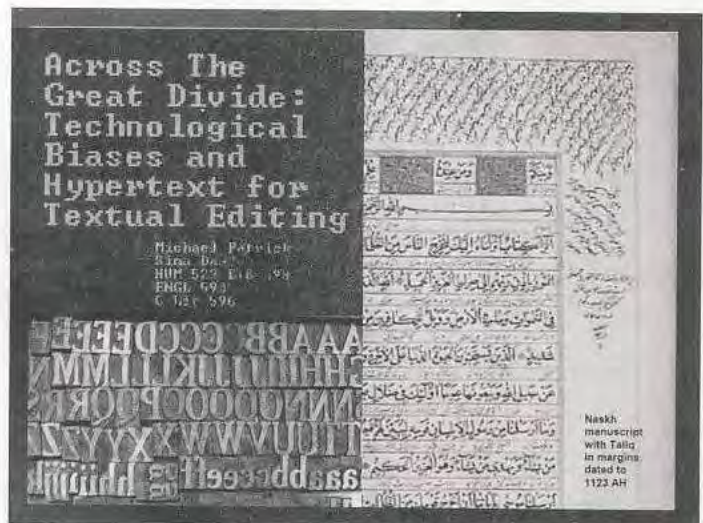
بنابراین مصحح منتقد برای داشتن قضاوت صحیح باید از مجموعه دانشهای نسخه‌شناسی یا بیبلیوگرافی، زبان‌شناسی، زیباشناسی، سبک‌شناسی و اطلاعات تخصصی مرتبط با موضوع متن بهره‌مند شود.

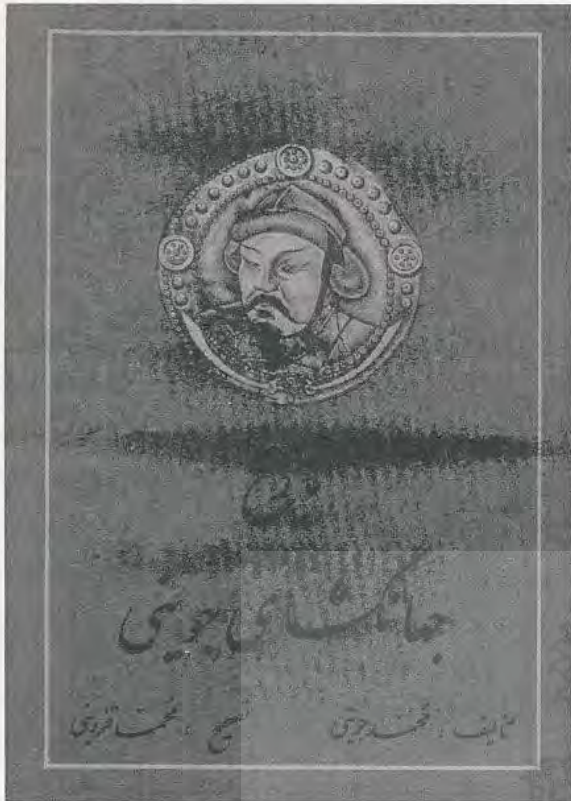
دکتر داد اصلی‌ترین بخش متن‌شناسی را نظریه‌های مربوط به ترمیم و تصحیح متن دانست و به اجمال مروری بر آراء مختلف داشت و گفت: نظریه‌های مربوط به حوزه متن پژوهی حکایت از آن دارد که پیدایش نسخه‌های انتقادی همواره در ملتقای دو تمایل متضاد و در تلاش برای آشتی دادن میان آن دو تمایل قرار داشته است. در حالی که عناصر فیزیکی و محتوایی درون متن همواره میل به بیقراری دارند، ابزار ضبط و ثبت متون خواه قلم‌کاتب باشد خواه ماشین چاپ، بطور طبیعی در پی تثبیت متن می‌باشند. کار مصحح پژوهشگر هم آن بوده که تا حد امکان میان این دو تمایل متضاد نوعی آشتی برقرار کند. وی دو سؤال اصلی مطرح در تصحیح انتقادی که رسالت پژوهشگر را تعریف می‌کند و تا اواخر قرن بیستم رایج بوده است، تثبیت متن مؤلفانه و پس‌زدن غبار ناخالصی‌های آن دانست. به زعم وی علی‌الخصوص در قرن بیستم که تولید انبوه چاپ حاکم است، اصولاً متن هم در بعد فیزیکی و هم در بعد محتوایی از ثبات و ایستایی‌گریزان است و توجیهاات و نظرات مختلفی درباره آن داده می‌شود؛ حتی گاه این بازنگریها توسط خود مؤلف صورت می‌پذیرد. از اینرو نظریه‌های بسیاری برای انتخاب نسخه اساس مطرح است. وی دو رویداد مهم در ربع آخر قرن بیستم در حوزه متن‌شناسی را ابتدا تمایل به نزدیکی میان شیوه‌های

بررسی قرار داد: ۱. چرا در ویرایش انتقادی به فضای مجازی و هایپرتکست نیاز داریم؟ ۲. از هایپرتکست و فضای مجازی چگونه و تا چه حد می‌شود در حوزه ویرایش انتقادی استفاده کرد؟ ۳. ویژگیها و چالشهای تولید نسخه الکترونیکی و مقایسه آن با شرایط تولید نسخه چاپی کدام است؟

دکتر داد پیش از پاسخ به سوالات اصلی بحث خود به توضیح واژه متن پژوهی و موضوعات مرتبط با آن پرداخت و ویرایش و تصحیح انتقادی را یکی از شاخه‌های مربوط به آن دانست و عنوان کرد: موضوع اصلی این حوزه تحقیق در مورد متن است و متن هم بافت یا مصنوعی است که به لحاظ برآیند خصایص فیزیکی‌اش می‌تواند معنایی را در ذهن خواننده یا بیننده منتقل کند. یک تابلوی نقاشی، یک نسخه خطی، یک صفحه یادداشت روزانه یا حتی یک قطعه موسیقی و صفحه کامپیوتری به شرط آنکه قادر به انگیزش معنی بشود، متن محسوب می‌شود. هر تحقیقی که یکی از ابعاد متن را چه از جهت محتوایی چه به لحاظ فیزیکی و چه درباره ارتباط آن با بستر تاریخی و اجتماعی پردازد، در حوزه متن پژوهی قرار می‌گیرد.

وی در ادامه تهیه ویرایش انتقادی متن را مستلزم گذار از کشف، بررسی و ارزشیابی، مقابله نسخ در صورتی که بیش از یکی باشد، انتخاب نسخه اساس و تصحیح یا بازسازی متن به صورتی که هدفی را محقق سازد دانست. البته رسیدن به چنین نقطه‌ای نیز بررسی دو بعد محتوا و فرم را می‌طلبد؛ بررسی محتوا کلیه مسائلی را که در حوزه زبان‌شناسی یا زیباشناسی یا هرمنوتیک (تعبیر و تفسیر) باشند، دربردارد. مثلاً اینکه تلفظ درست نام مغولی کدام است و بررسی فرم تمام جوانب فیزیکی نسخه همچون نوع کاغذ، و جوهر و نوع خط یا نوع فونت، تعداد سطور و صورت فیزیکی ترقیمه‌ها، انجامه‌ها، رکابه‌ها،

توضیحات را با نشان دادن صفحه مربوط در تاریخ جهانگشا برای حضار تبیین نمود. وی مرحله فراتر از مراحل فوق را ویرایش کتابشناسیک یعنی اعمال نظر در آرایش متن دانست. از دیگر امکان‌های موجود در صورت تمایل به گسترش دایره مخاطبان آن است که کاربردهای تازه‌ای را بر نسخه چاپی ایجاد کنیم. این امر مستلزم ایجاد لینک می‌باشد. ایجاد لینک می‌تواند موارد و امکانات بسیاری را برای استفاده بهینه از نسخه فراهم کند.

دکتر داد در توضیح نمونه دوم پیشنهادی خود به معرفی آرشیو بلیک پرداخت که در واقع نمونه نسخه‌ای است که توانسته دو توقع عمده را که در نظریه‌های متن پژوهی مطرح هستند، برآورده کند، یعنی تاریخمندی متن و امکان تهیه نسخه‌ای جامع، شامل همه گونه‌ها.

تاریخمندی متن یعنی ایجاد مجموعه‌ای از همه نسخه‌ها و اطلاعات مربوط به آنها. بدینسان هر نسخه در کانتکست سایر نسخ و سایر آثار قرار می‌گیرد. نسخه مکمل نیز باید از همه گونه‌ها یا تصحیح به شیوه ورژینینگ فراهم آورده شده باشد. وی فهم اشعار بلیک را در گرو همراه بودن و دسترسی به نقاشیها و تصاویر کنده کاری بلیک بر اشعارش دانست که بدون آنها نمی‌توان تمام ابعاد زیباشناسی و معانی را درک کرد. از اینرو دکتر داد نسخه مصور بلیک را در کنار نسخه چاپی قرار داد و تفاوت بین تأثیر زیباشناسی این دو نسخه را برای توجیه کارایی نسخه الکترونیکی در برآوردن چنین نیازی بیان کرد.

تصحیح متون و دیگر نظرهای ادبی و دیگری تشکیک در مورد ثبات و پایداری معنی در متون ادبی و تأثیر آن بر رویکرد تصحیح انتقادی متون دانست. با مطرح شدن نظرات بسیاری همچون نظریه‌های پسا ساختارگرایی و ساختار شکنانه دریدا و دیگران که دامنه‌اش به حوزه متن پژوهی نیز کشیده شد، نسخه بدلها یا واریاسیونهای غیرمؤلفانه از حاشیه به مرکز آمدند و در کنار نسخه مطلوب مؤلف قرار گرفتند.

در تمامی نظریات و تحقیقات موجود، وی به آراء مک‌گان سهم عمده‌ای داد و گفت وی با نظریه‌های خود و با تشویق به انجام پروژه‌های الکترونیکی بر روی متون ادبی، هاپیر تکست را به خدمت متن پژوهی گرفت.

دکتر داد در پایان به توضیح ساختار و موضوع دو نمونه انتخابی خود پرداخت. اولین نمونه، پروژه تاریخ جهانگشای جوینی بود که ایشان خود با همکاری مایکل پاتریک به انجام رسانده‌اند. و نمونه دوم آرشیو بلیک، شاعر رمانتیک انگلیسی بود.

دکتر داد در توضیح اولین نمونه پیشنهادی خود گفت که تهیه نسخه الکترونیکی را باید با مشارکت چند نفر انجام داد. مثلاً در مورد تاریخ جهانگشا، نسخه چاپی که اساس نسخه الکترونیکی قرار می‌گیرد، توسط مصحح اصلی تولید می‌شود و اضافه کردن شکل ساده شده متن یا ترجمه انگلیسی متن توسط مصحح دوم انجام می‌شود. با وارد شدن این متن در فضای مجازی دو کار مهم دیگر باید انجام شود: یکی طراحی صفحات در رایانه و دیگری برنامه‌نویسی آن. دکتر داد تمامی این

